

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Bakalářská práce

2018

Petra Šikulová

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Petra Šikulová

Identita studentů sociální práce

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miloslava Šotolová

2018

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 28. 3. 2018

Petra Šikulová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména paní magistře Miloslavě Šotolové za flexibilitu při konzultování a cenné rady v průběhu psaní mé práce. Poděkování patří i mým spolužákům, kteří se i přes časové vytížení ochotně zúčastnili fokusních skupin a tím se přičinili na vzniku této práce.

Obsah

Úvod.....	7
1 Identita.....	6
1.1 Definice, obecný popis	6
1.2 Profesionální identita.....	7
2 Profesionální identita sociálního pracovníka.....	9
2.1 Profesionální práce	9
2.1.1 Vývoj	9
2.1.2 Současnost.....	11
2.2 Tři roviny fungování.....	12
2.2.1 Osobní rovina	13
2.2.2 Profesionální rovina	14
2.2.3 Rovina spolupráce v rámci organizace a s jinými experty	15
2.3 Postoj k roli sociálního pracovníka	15
2.4 Klient sociální práce	16
2.4.1 Definice klienta sociální práce	16
2.4.2 Charakteristiky klienta sociální práce	17
2.5 Profesionální identita studenta sociální práce.....	18
3 Prestiž sociální práce	20
3.1 Faktor rozdílnosti sociální práce.....	20
3.2 Faktor prezentace sociální práce v médiích	22
3.3 Faktor vnímání sociální práce ze strany klientů a veřejnosti.....	23
4 Kvalitativní výzkum	24
4.1 Výzkumná otázka.....	24
4.2 Cílová skupina.....	25
4.2.1 Výběr výzkumného vzorku	25
4.3 Metoda sběru dat	25
4.4 Metoda analýzy dat.....	26

4.5 Etické problémy výzkumu	26
5 Výstupy výzkumu	28
5.1 Osobní rovina	28
5.1.1 Faktor sebepoznání	28
5.1.2 Faktor náboženské víry	28
5.2 Profesionální rovina.....	28
5.2.1 Faktor komunikace	28
5.2.2 Faktor emocí.....	29
5.2.3 Faktor procesu vzdělávání.....	30
5.3 Rovina spolupráce v rámci organizace a s jinými experty	33
5.3.1 Sociální práce a jiné profese.....	33
5.3.2 Faktor vztahu s klienty	33
5.3.3 Faktor nastavení systému	35
5.3.4 Faktor zaběhnutých postupů.....	35
5.3.5 Prestiž sociální práce.....	36
5.4 Diskuze	40
Seznam literatury	44
Závěr	46

Úvod

Tato práce se zabývá problematikou profesní identity sociální práce, která není jasně formulována, což vede k zdánlivé nemožnosti propojení všech sociálních pracovníků za účely zlepšování nelichotivé situace prestiže sociální práce a efektivnější zastupování potřeb a práv klientů sociální práce. Příčinou této situace je zejména fakt, že je profese sociální práce velmi rozmanitá. Sociální pracovníci v různých organizacích pracují s různými cílovými skupinami klientů, přičemž poskytují nemenší množství různých sociálních služeb. Dalším úskalím společné identity sociálních pracovníků je jejich vnímání veřejností, která nemá jasnou představu, co si pod pojmem sociální práce představit a obecně tuto profesi neoceňuje.

Ve své práci se zaměřím na proces budování profesní identity k oboru sociální práce během studia. Studenti oboru Charitativní a sociální práce na CARITAS VOŠs se připravují na povolání sociálních pracovníků teoreticky, ale také prakticky na odborných praxích. Předmětem mého zájmu budou faktory, které působí na formování identity studentů v průběhu přípravy na budoucí povolání, tedy v době, kdy ještě nejsou sociálními pracovníky, ale již sbírají znalosti a zkušenosti. Domnívám se, že stav vztahu studentů k profesi, na kterou se připravují a čerstvá profesní identita absolventů mají velký vliv na jejich postoje při výkonu povolání, a tím i na budoucnost celé problematiky profesní identity sociální práce. Cílem této bakalářské práce je zjistit, které faktory ovlivňují/konstruují identitu studentů CARITAS VOŠs k oboru sociální práce.

Práce obsahuje teoretickou část, ve které budou vymezeny aspekty související s celou problematikou na základě odborných zdrojů. Druhá část práce bude empirická, ve které pomocí kvalitativního výzkumu realizovaného technikou fokusních skupin zjistím postoje studentů k aspektům vymezeným v teoretické části práce a tím se pokusím specifikovat, které faktory na formování jejich identity působí a jakým způsobem.

Teoretická část popíše nejprve obecně vymezení ústředních pojmů, poté profesní identitu sociálních pracovníků, ve které bude nastíněn proces profesionalizace sociální práce, tři roviny fungování sociálních pracovníků, postoj sociálních pracovníků k jejich roli, problematika klientů sociální práce a profesní identita studentů sociální práce.

Poslední kapitola teoretické části bude věnována tématu prestiže sociální práce. Empirická část práce poté popíše postup kvalitativního šetření a výsledky výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Identita

1.1 Definice, obecný popis

Na pojem identita je možné nahlížet v různých souvislostech, proto věnuji první kapitolu své práce právě identitě jako termínu, jehož význam se pokusím vymezit. Toto objasnění je nezbytné pro pochopení dalších pojmů, které se s identitou jako takovou pojí.

Definovat identitu se pokusilo několik autorů, nejzákladnější vysvětlení pojmu hovoří o souvislosti s určitou skupinou, do které jedinec patří. „Identita znamená totožnost, tj. určení z hlediska příslušnosti k nějaké kategorii.“ (Nakonečný, 2009, s. 353-354)

Tuto definici rozvíjí Calhoun, který rozšiřuje popis kategorie pomocí faktu, že všichni lidé mají jméno, mluví nějakým jazykem a žijí v určité kultuře. Tato specifika jednotlivé osoby buď spojují, nebo odlišují (Calhoun 1994, s. 9-10, In Castells, 2004, s. 6). Podobně na pojem identita nahlíží i Craib (1998), který doplňuje vysvětlení identity jako členství ve skupině o druhý význam. Prvním významem je tedy „podobnost“ s ostatními členy skupiny, druhým poté „rozdílnost“ od jedinců patřících k jiným skupinám. Tyto dva významy nemohou existovat jeden bez druhého, protože nemůžeme o něčem tvrdit, že je to podobné, aniž bychom to porovnali s něčím, co podobné není.

Identita však není pouhé členství v určité skupině, souvisí také se sociálními rolami, které jedinec ve společnosti zastává. Jedna osoba může mít tolik identit, kolik rolí ve svém životě vykonává. Jako příklad nám poslouží model ženy, která je zároveň dcerou, matkou, manželkou, kolegyní, sestrou, kamarádkou atd. Všechny společenské role jsou korigovány normami, a to tvořenými buď společností jako takovou, nebo strukturovanými institucemi. Chování lidí v různých rolích je ovlivňováno právě těmito mnohdy nepsanými normami a jejich váha závisí na úmluvě mezi jednotlivci, institucemi a společností. (Castells, 2004, s. 6-7)

Existuje tedy vzájemný vztah mezi jedincem a jeho prostředím-společností, ve které žije. Jejich vzájemné interakce ovlivňují jak jedince, tak společnost. Jedná se o proces, jehož výsledkem je identita jedince, která se může proměňovat a formovat,

a to oběma směry-identitu můžeme udržovat, nebo postupně měnit. (Berger a Luckman, 1999, s. 170-171)

1.2 Profesní identita

Jaký je rozdíl mezi oborem, činností a jinými v kontrastu s pojmem profese? V této kapitole se budu věnovat profesní identitě, proto je důležité na začátek vymezit, co to vůbec profese je a čím se vyznačuje oproti jiným pojmům.

Tomuto pojmu se věnuji z důvodu, že uznání sociální práce jako profese má velký vliv na vnímání sociálních pracovníků jako sebe sama, na jejich sebepojetí a tím v důsledku i na prestiž sociální práce ve společnosti. Ukotvenost profese nese obraz odbornosti, profesionality, kvality a specifické vzdělanosti svých odborníků. (Janebová, 2014, s. 18-19)

Vyjasnění termínu profese spadá do kompetencí sociologů, kteří uznávají, že vymezit tento pojem v postmoderní době není jednoduché (Janebová, 2014, s. 19). Definovat profesi se pokusilo mnoho autorů, avšak nejčastěji užívanou se stalo Greenwoodovo pojetí, které definuje profesi na základě pěti znaků profese, nazývaných atributy. (Johnson, 1998 In Janebová, 2014, s.19)

Pět atributů profese (dle Greenwooda):

1. „Systematická teoretická základna“

Každá profese má svoji teoretickou základnu, která obsahuje teorii (znalosti) a praktické dovednosti, které jsou získatelné definovaným stupněm vzdělání v příslušném oboru.

2. „Autorita profese vzhledem ke klientům“

Jedinec využívající službu (klient) nemající teoretický základ daného oboru potřebuje podporu při hledání aspektů nesnáží jeho životní situace, popřípadě vhodného řešení. Tento aspekt definuje stav, kdy klient věří odborníkovi, že mu dokáže pomoci naplnit potřeby spadající do jeho oboru, které si nedokázal naplnit sám.

3. „Autorita uznávaná společností“

Dalším atributem je její respekt v prostředí, ve kterém existuje. Ten je důležitý pro výstavbu systému jejich práv, která umožňují budovat vzdělávací systém, určovat kdo a za jakých podmínek může profesi vykonávat a korigovat samotný výkon profese pracovníky.

4. „Kultura profese“

Znamená systém pro profesi specifických uznávaných hodnot, norem, které jsou zřejmé jak mezi pracovníky uvnitř oboru, tak i navenek, ve skupinách formálních i neformálních, psané i nepsané.

5. „Etický kodex“

Profese se též vyznačuje existencí a fungováním pracovníků v souladu s etickým kodexem, což eliminuje případy zneužívání moci. (Nečasová In Matoušek, 2003, s. 39-40)

Pracovník může a také nemusí být se svou profesí identifikovaný (ztotožněný). Této identifikaci může prospět to, že je profese pracovníkovi blízká a naplňuje ho. V případě, že je pracovník se svou profesí identifikován očekáváme pozitivní vliv na výkon, to zahrnuje jeho chování na pracovišti, motivaci atd. (Kociánová, 2010, s. 20-21)

Identita profese tedy znamená „kolektivní sebepojetí lidí, kteří považují za žádoucí sledovat cíle a jednat přitom způsoby specifickými“ pro danou profesi. (Matoušek, 2013, s. 512) Ústředním aspektem identity profese je společné úsilí členů tohoto oboru naplňovat společně určitý, předem stanovený cíl. Tyto členy může k oboru přivést odlišná motivace, ale spojuje je přání do této skupiny patřit, tedy s něčím se ztotožnit a zároveň se od něčeho jiného odlišit. (Růžičková a Musil, 2009, s. 80-81)

Vzhledem k cíli mé práce jsem první kapitolu věnovala obecnému vymezení pojmu identita, která je ústředním pojmem celé problematiky, kterou se zabývám. Posléze jsem se přesunula k specifikaci pojmu profesní identita, jelikož pojem identita budu propojovat právě s profesí, a to konkrétně sociální prací.

2 Profesionální identita sociálního pracovníka

V předchozí kapitole jsem si vymezila, co se skrývá pod termínem profesní identita, nyní se přesunu k problematice stavu profesní identity sociálních pracovníků, která by se měla v budoucnosti stát profesní identitou studentů tohoto oboru. V této kapitole budu také definovat možné faktory, které by mohly konstruovat či ovlivňovat identitu sociálních pracovníků, přičemž se budu soustředit na ty faktory, které mohly zapůsobit i na studenty sociální práce, kteří ještě nejsou v pracovním poměru jako sociální pracovníci a teprve se na tuto profesi teoreticky a prakticky připravují. Možné faktory budu označovat tučnou kurzívou.

2.1 Profesionalizace sociální práce

„Teoretické zázemí je jedním ze zdrojů identity sociálních pracovníků i jednou z podmínek jejich vzájemné komunikace i výkonu“ (Navrátil, 1998, s. 42). Obraz sociální práce ve společnosti a tím i identitu sociálních pracovníků ovlivňuje také kulturní kontext, který hraje významnou roli ve tvorbě podoby celého oboru. Jako zásadní pro porozumění můžeme vnímat nejen kulturní souvislosti, ale také vývoj teorií sociální práce, které jsou výsledkem historického vývoje (Navrátil, 1998, s. 44).

2.1.1 Vývoj

Sociální práce měla ve svých počátcích podobu vzájemné výpomoci mezi rodinnými příslušníky, sousedy, později se začala v pomoci potřebným angažovat církev, obce, a nakonec i státní politika. V období industrializace a urbanizace došlo k zásadní proměně společenských podmínek (rozpad tradičních společenství), a tím i podoby sociální práce, která začala formovat nové instituce a vědecky popisovat společenské jevy. Vývoj sociální práce v České republice byl poté pozastaven v době komunismu. (Doležel In Matoušek, 2013, s. 183)

Vývoj sociální práce, jako profesionalizované disciplíny se rozděluje dle Navrátila na devět etap. (Navrátil, 2012)

V první etapě (empiricismus, počátek dvacátého století) sociální pracovníci sbírali data. V této době ještě nebyla teorie vymezena a sociální práce byla prováděna na základě „ideologie pomoci“. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s. 190) Sociální práce v tomto období ještě neutilizovala teorie jako svoji pevnou součást, teorie,

na které stála byla již zmiňovaná „ideologie pomoci“. (Řezníček, 1994, In Navrátil, 2012, s. 17-18)

Druhá etapa (psychoanalýza, 20.-30. léta dvacátého století) přinesla pohled na řešení problémů klientů z hlediska psychologické a psychoterapeutické pomoci, namísto materiální. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s. 190) Inspirace pro toto smýšlení vzešla z freudovské psychologie a přinesla první teoretický směr sociální práce. (Matoušek, 2001, In Navrátil, 2012, s. 18)

Ve třetí etapě (psychosociální případová práce, do 50. let 20. století) se objevilo velké množství nových teorií. K rozvoji psychoanalytických teorií se přidaly také sociologické koncepty. Velké množství teorií však neznamenal, že by byly všechny spojeny se sociální prací. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s.190) Nicméně došlo k vytvoření vícero možností v teoretickém směřování sociální práce. Jako první se od feudovské diagnostické školy oddělila škola funkcionalistická, kterou založili příznivci Oty Ranka. (Navrátil, 1998, In Navrátil, 2012, s. 18)

Čtvrtou etapou (teoretický boom, 60. léta 20. století) rozumíme období, ve kterém se takzvaně „roztrhl pytel“ s novými teoriemi. Howe (1987) toto období popisuje jako projevení sociálních pracovníků, kteří chtěli svoji profesi co nejvíce zprofesionalizovat právě sběrem všech možných teorií. Kvantitou byla však omezena kvalita, a tak byly nekriticky přijímány i teorie, které nebyly relevantní. (Navrátil, 2012, s. 19)

Pátá etapa (inventarizace, 1/2 70. let) znamenala přijetí kritiky nesystematičnosti a otázku relevance teorií k oboru sociální práce. Vznikly první pokusy teorie systematicky seřadit a přehodnotit jejich přínos pro praxi sociální práce. (Matoušek, 2013, s. 190) Pokusy však zahrnovaly víceméně pouze zpracování přehledů teorií. Také došlo k nárůstu počtu pracovních míst pro sociální pracovníky, tudíž i jejich počtu. (Navrátil, 2012, s. 19)

Šestá etapa (systémové teorie, 2/2 70. let) se vyznačuje snahou o nalezení cíle, který by byl společný všem teoriím sociální práce. Mnoho autorů se v počátcích shodlo, že tímto společným pojmem je „sociální fungování“, kde je sociální práce definována jako profese pomáhající jednotlivcům správně fungovat ve společnosti. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s. 190-191) Tento pojem do českého prostředí zavedli zejména Libor Musil a Pavel Navrátil, kteří říkají, že „sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na zlepšení nebo obnovení sociálního fungování klienta a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“ (Navrátil, Musil, 2000, s. 117-118)

Sedmá etapa (klasifikace, 80.-90. léta) probíhala ve stejném čase jako osmá etapa (empirická verifikace). V této době přešla pozornost od pokusů sjednotit teorie pod jeden cíl ke snaze systematicky je uspořádat podle jejich společných znaků. Jako úspěšné se považuje rozdělení do „malých paradigmat“, které zavedl Payne (1997). Toto rozdělení vymezuje terapeutické paradigma, které se zabývá vnitřními, psychologickými potížemi klienta, poradenské paradigma dávající důraz na komunikaci a přístup ke zdrojům a reformní paradigma, které zahrnuje teorie zaměřené na strukturální změny. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s. 191)

Osmá etapa (empirická a teoretická verifikace, konec 90. let) se vyznačuje teoretickým a empirickým bádáním v rámci vědeckého popisu sociální práce. Důraz byl kladen na ty teorie, které bylo možné empiricky ověřit. (Navrátil, 2012, s. 23-24)

V deváté etapě (reflexivní integrace teorií sociální práce, počátek 21. století) dochází k smíření s velkým množstvím a různorodostí teorií se všemi pozitivy i negativy. Objevuje se názor, že správnost použití teorie je možné s plnou platností ohodnotit až na konci spolupráce s klientem, protože se kdykoliv může objevit nový aspekt v životní situaci, se kterým sociální pracovník do té chvíle nemohl pracovat. Tento fakt ovšem není vnímán jako negativní, dává prostor kreativě sociálních pracovníků. (Navrátil, 2012, s. 24)

2.1.2 Současnost

V současné (postmoderní) době se potýkáme s rozdílnými pohledy a názory na využití teorií sociální práce. Jedním směrem dnešního chápání teorií je, že použitá teorie by měla být vybrána na základě profesionálního posouzení životní situace klienta. Jiní autoři však zastávají názor, že velké množství teorií hraje roli nabídky, ze které si sociální pracovník může vybírat na základně nabízených námětů na formu práce s klientem. Toto odůvodňují faktem, že efektivitu použitého přístupu lze zhodnotit až na konci spolupráce s klientem, protože řešení situace v sociální práci je nejisté a dočasné. Sociální pracovník může svůj pohled a pochopení klientovy situace v průběhu intervence přehodnotit na základě nově zjištěných faktů a průběhu spolupráce. Tato nejistota však nemusí být negativní, dává prostor kreativě sociálního pracovníka. Payne (2005) nahlíží na tuto problematiku jako na tvorbu osobitého stylu každého sociálního pracovníka, která se vytváří spontánně. (Navrátil, Matoušek In Matoušek, 2013, s. 192)

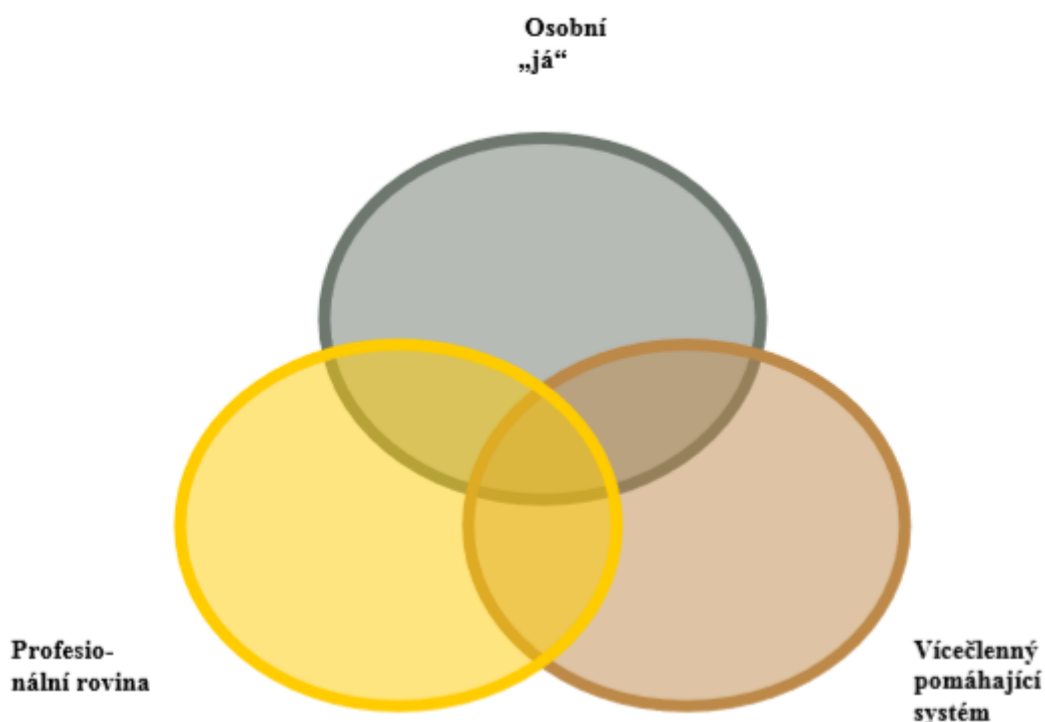
Někteří sociální pracovníci zaujímají *odmítavý postoj k používání teorií* sociální práce v praxi, ale používají je, nebo jejich části automaticky. Toto nevědomé využití má však nevýhodu v tom, že si sociální pracovník upírá možnost opřít se o celý koncept, což by učinilo jeho intervenci efektivnější. (Hollandová, 2004, In Matoušek 2013, s. 193)

Historie vývoje teorií sociální práce začala teprve na začátku dvacátého století a od té doby prošla velmi rozmanitým vývojem. Dá se tedy předpokládat, že tento vývoj bude v budoucnosti pokračovat a tím pádem by každá nová generace sociálních pracovníků mohla přinést další žádoucí změnu. Nyní se přesunu k osobnosti sociálního pracovníka, konkrétně tedy ke třem rovinám jeho fungování.

2.2 Tři roviny fungování

Janebová (2014) v kontextu profesní identity popisuje tři roviny, které tvoří osobnost sociálního pracovníka. Tyto roviny se vzájemně protínají a všechny mají vliv na fungování a kvalitu výkonu profese sociální práce. Právě utváření a formování v těchto třech oblastech může ovlivňovat postoje a identitu studentů, kteří se připravují na toto povolání. Protože se ve své práci soustředím právě na studenty, vybírám z popisů třech rovin fungování aspekty, které jsou relevantní pro ty, kteří ještě nepracují jako sociální pracovníci a zatím pouze posbírali zkušenosti z různých organizací v rámci odborné praxe.

První rovina se týká osobnosti sociálního pracovníka jako lidské bytosti, jeho vnitřních nastavení. Druhá poté popisuje sociálního pracovníka jako profesionála a třetí

jako součást týmu a prostředí. (Janebová, 2014, s. 24)

„Obrázek 1 – Tři roviny fungování sociálních pracovníků a pracovníků“ (Janebová, 2014, s. 25)

2.2.1 Osobní rovina

Hlavním nástrojem, který sociální pracovník k práci používá je on sám. Proto je důležité, aby o sebe pečoval a udržoval se ve funkčním stavu. To znamená, že kdykoliv má sociální pracovník jakýkoliv problém, neměl by ho zanedbávat, nýbrž hledat řešení a zanedbávat sám sebe, jelikož mu hrozí riziko syndromu vyhoření, což vede jak k problémům v jeho osobní sféře, tak k ztrátě profesionálního vztahu ke klientům a kvality práce. (Janebová, 2014, s. 25)

Jako faktor konstruující identitu tedy vnímám *sebepoznání*, které souvisí s jedinečnou osobností každého člověka, jeho motivací pro rozhodnutí věnovat se sociální práci a v neposlední řadě vším, co ho ovlivňuje.

Pro odhalení vlastních bariér a problémů je důležité dobře rozumět sám sobě. Posilovat sebepoznávání lze mnoha způsoby, například *reflektováním s dalšími osobami*, které mají podobné zkušenosti, nebo se pohybují ve stejném prostředí (kolegové, vrstevníci), jejichž reakce nám odhalí jiný úhel pohledu na věc. Další z možností je *samostatné sebepoznávání*, které se dá realizovat zamýšlením nad životním stylem, filozofií, morálním nastavením, hodnotách a dalších osobnostních nastaveních. Tyto faktory významně souvisí s prostředím, ve kterém žijeme, s osobami, které nás obklopují, genetickým nastavením a životními situacemi, které nás ovlivnily, není tedy od věci také sám o sobě vědět, proč je mé nastavení zrovna takové, jaké je. (Johnson, 1998, In Janebová, 2014, s.26)

Faktorem, který je velmi důležitý pro mou práci, je také *náboženská víra*. Studenti, jejichž identitu budu zkoumat studují na CARITAS VOŠs, která je školou církevní a současně jsou studenty i katedry křesťanské sociální práce na Cyrilometodějské teologické fakultě. To však neznamená, že jsou všichni studenti těchto škol praktikujícími křesťany, naopak se dělí na ty, kteří se s tímto zaměřením ztotožňují (do různé míry) a na ty, kteří vůbec ne. Domnívám se, že tedy nejen víra, ale také studium na církevní škole může být faktorem formujícím profesní identitu těchto studentů.

Náboženská víra může mít pozitivní, ale i negativní vliv. Křesťanské hodnoty vedou k pomoci a lásce k bližním, což může být silným prvkem motivace a výdrže

sociálních pracovníků. Negativní skutečností mohou být různá dogmata, která víra přináší, a to v případě, že nesou jiný obsah než pravidla organizace či jiné profesionální prvky (ukončení těhotenství, homosexualita atd). (Janebová, 2014, s. 28)

Dalším faktorem jsou prožívané *emoce*. Ty mohou být pozitivní či negativní a také mohou mít dopad na práci s klientem. Z úspěchů klienta můžeme mít radost, což ale může vést k polevení na nárocích a přehlédnutí jiných problémů. Být empatický a soucitný bezesporu napomůže k získání klientovy důvěry a navázání vztahu s ním, na druhou stranu nese riziko neprofesionálního počínání, které bude klientovi spíše na škodu. Práce s vlastními emocemi, jejich uvědomování a reflektování je tedy další ze schopností, které by měl sociální pracovník v rámci osobní roviny zvládat. (Janebová, 2014, s. 32)

V osobní rovině si tedy definují faktor sebepoznání, které lze posilovat například reflektováním s jinými osobami, nebo samostatným způsobem. Dále poté náboženskou víru a emoce prožívané při práci s klientem.

2.2.2 Profesionální rovina

Důležitým faktorem v této oblasti je *komunikace*. Ta se totiž skládá z mnoha prvků ať verbálních, tak neverbálních a při práci s klientem, jako i s dalšími subjekty, jako jsou rodiny klientů, média, politikové zastává důležitou roli. Cílem komunikace je předat sdělení, kterému druhá strana správně porozumí, dostane možnost na ni odpovědět a doptat se. (Janebová, 2014, s. 37)

I v profesionální rovině se setkáváme s faktorem *emocí*, které mohou vznikat například jako reakce na neúspěch a chyby ve formě prožívání strachu. (Stanford, 2010, In Janebová, 2014, s. 39) Pocit, že sociální pracovník něco nezvládne, nebo je již obviněn z pochybení dozajista ovlivní jeho vnímání a profesní identitu, proto je vhodné se zabývat i tímto typem pocitů.

V profesní rovině narážíme na faktor obsáhlého tématu komunikace se všemi jejími specifiky, a na faktor emocí, tentokrát prožívaných ve spojitosti se zaměstnáním a profesionalitou. Dalším faktorem souvisejícím s profesní rovinou fungování sociálních pracovníků je také ukotvení profese sociální práce v zákoně o sociálních službách. O tomto faktoru se zmíním v souvislosti s roztříštěností sociální práce ve třetí kapitole mé práce.

2.2.3 Rovina spolupráce v rámci organizace a s jinými experty

Jako organizaci můžeme vnímat buď pracoviště, nebo i školu. Každá organizace má svoje pravidla, normy, a to ty psané jako různé řády, metodiky a jiné, ale i nepsané, které jsou všem známy. Tyto **zaběhnuté postupy** mohou být pracovníkům prospěšné v lepší organizaci řešení úkolů, nicméně mohou také bránit dosahování cílů, které do nich nespádají. (Janebová, 2014, s. 60)

Studenti, kteří se účastní mého výzkumu měli možnost poznat kultury několika organizací během svých odborných praxí, kde pozorovali způsob práce nejen sociálních pracovníků, ale i dalšího personálu zařízení. Zákonitě muselo dojít se srovnání teoretických znalostí nabytých ve škole a reálnému chodu organizací. Proto považuji téma **kultury organizace** za další z faktorů, které mohou ovlivňovat profesní identitu studentů sociální práce.

Schein (2004) popisuje kulturu organizace jako třívrstvou. První vrstva je viditelná navenek, spadají do ní prezentované výsledky, nebo hierarchie pracovníků. Druhou vrstvou nazývá normy a hodnoty, kterými se zaměstnanci organizace řídí. Může jít o profesionální postupy práce s klienty, nebo nepřipustnost určitého typu chování jak pracovníků, tak klientů. Třetí vrstva poté obsahuje podvědomé nastavení pracovníků, které přijali za vlastní, například nezpochybňování rozhodnutí nadřízených pracovníků, bez jakéhokoliv zamyšlení nad tím, jestli je nebo není správné. (Schein, 2004, In Janebová, 2014, s. 61)

Tým profesionálů a **místo sociálního pracovníka mezi jinými profesemi** řadím jako další z faktorů. Sociální práce má oproti jiným profesím, se kterými spolupracuje nižší společenský status (právníci, pedagogové, lékaři...). Práce v multidisciplinárním týmu tedy vyžaduje jistý podíl vyjasnění rolí jednotlivých profesionálů a jejich záměru při práci s klientem. (Janebová, 2014, s. 79)

V rovině spolupráce identifikuji faktory zaběhnutých postupů, kultury organizace a v neposlední řadě místo sociálního pracovníka mezi jinými profesemi.

2.3 Postoj k roli sociálního pracovníka

Nízký společenský status sociálních pracovníků se stává živnou půdou pro manažerismus. Je to totiž způsob, jak různými popsánymi doktrínami, technikami a jinými dokumenty zvýšit vážnost a postavení sociální práce ve společnosti. Tento přístup se snaží sociálního pracovníka popisovat v různých rolích. Může se z něj

tedy stát případový manažer, týmový manažer, poskytovatel služeb, ale také může být chápán jako jednatel, nebo advokát svého klienta. (Mlčák, Kubicová, 2006, s. 412)

V české sociální práci stojíme na rozcestí dvou směrů. Máme na výběr z již probíhající *filozofie humanistické perspektivy*, kterou můžeme dále rozvíjet, nebo přejít na cestu takzvaného „*nového manažerismu*“, který se k nám dostává ze západu (sociální práce v České republice nemá vzhledem ke svému historickému vývoji tak pluralitní strukturu, jakou můžeme pozorovat na západě v ekonomicky vyspělejších zemích). Z tohoto důvodu čelíme nekritickému přijímání nových tendencí „*nového manažerismu*“ a to v teorii i praxi sociální práce. Nové tendence jsou ovšem silně kontrastní k provozovanému humanistickému pojetí. Sociální práce je proto ohrožena přehnaným standardizováním a byrokracií, což dokládá i častý rozpor mezi teoretickou přípravou studentů a praxí sociální práce. Studenti jsou vzděláváni v duchu humanistických principů, ale v praxi na ně většinou čeká z jejich pohledu odcizená práce, která se vykonává podle daných šablon a kterou sužuje zdoluhavá byrokracie. (Mlčák, Kubicová, 2006, s. 410)

2.4 Klient sociální práce

Klienti sociální práce jsou ti, kterým chtějí sociální pracovníci pomáhat, což z nich dělá další důležité činitele v problematice profesní identity, proto se pokusím nalézt faktory ovlivňující identitu i v této problematice, protože postoj, vztah a pohled na klienty považuji za další z důležitých oblastí v profesní identitě, jelikož právě touha po pomoci klientům nejspíše dovedla většinu studentů ke studiu oboru sociální práce. Kdo je to tedy klient a jak se s ním pracuje?

2.4.1 Definice klienta sociální práce

Původ slova klient nalezneme v latině, kde označuje „svěřence, chráněnce, poddaného“. (Jandourek, 2001, In Janebová, 2014, s. 83) Původní význam tedy naznačoval jistou nerovnost, v průběhu dalšího vývoje však došlo ke změně významu směrem k rovnocennosti vztahu klienta a osoby, která mu předává produkt, nebo službu. Pomáhající profese přijaly tento termín po této změně, to znamená, že klient a pracovník jsou v navzájem rovném vztahu, pracovník klientovi není nadřazen. (Janebová, 2014, s. 83)

Co to tedy v sociální práci znamená, dá se definovat, kdo je klientem? Někteří autoři (např. Johnson, 1998) označují klienta popisem „klientem jsou osoba, rodina či

komunita, kteří *hledají pomoc*“. Tato definice však opomíjí situace, kdy sociální pracovník nad klientem vykonává spíše kontrolu, nebo kdy klient sám pomoc nehledá. (Janebová, 2014, s. 84)

Další možnost definování klienta přinesla Insoo Kim Berg (1991), která rozdělila definici klienta do tří charakteristik možností, ve kterých sociální pracovníci s klienty pracují. První situací je ”zakázka”, v níž klient přichází s žádostí o pomoc, na které je ochotem participovat. Druhou poté ”stížnost”, kdy je klientem osoba, která sice přichází řešit problém, ale *řešení očekává od jiné osoby*. V tomto případě by bylo možné definici formulovat jako ”klientem je osoba, skupina, rodina či komunita hledající pomoc u sociálních pracovníků, nebo která se stala objektem kontrolních a dohledových činností sociálních pracovníků, nebo objektem ochrany zájmů a práv” (Janebová, 2014, s. 86). Třetí možnost Berg označuje jako ”návštěvu”, kdy člověk sice přichází za sociálním pracovníkem, ale *žádný problém nevnímá*. (Berg, 1991, In Janebová, 2014, s. 85)

2.4.2 Charakteristiky klienta sociální práce

Ústředním termínem v oblasti určování, kdo je klientem je bezesporu ”*problém*”. Co znamená mít problém, a jaké problémy řeší sociální práce?

K pojmu problém Johnson (1998) připojuje ještě pojem obtíž. Rozdíl mezi nimi charakterizuje možnost řešení. Problém vidí jako překážku v sociálním fungování, na jejímž odstranění se však dá pracovat. Na druhou stranu obtíž vnímá jako překážku, která je v životě klienta trvalá, nelze ji odstranit, dá se ovšem pracovat na fungování klienta i přes tuto překážku. (Johnson, 1998, In Janebová, 2014, s. 90)

Další charakteristikou klienta je jeho ”*jedinečnost*”. Sociální práce vnímá klienta jako celostní jedinečnou lidskou bytost v jeho biologické, psychologické, sociální i spirituální rovině která navíc existuje v jedinečném prostředí a kontextu. (Janebová, 2014, s. 91)

Oblast, která také stojí za zmínku je nakládání s informacemi, které o klientovi získáváme. Nejvýznamějším *zdrojem informací* o celé situaci je totiž právě klient, který toho o sobě, svém prostředí a jednotlivých aspektech jeho potíží ví nejvíce. Tento fakt nám může také napovědět, že klient sám může vymyslet řešení, které pro něho bude tím nejlepším. Naše pozornost by také neměla přehlédnout *silné stránky* konkrétního klienta, které by se měly rozvíjet a využívat při dosahování cílů. (Janebová, 2014, s. 92)

2.5 Profesionální identita studenta sociální práce

V předchozí kapitole byl představen stav profesní identity sociálních pracovníků, v této kapitole se zaměřím na studenty oboru sociální práce, kteří ještě tuto profesi nevykonávají, ale připravují se na ni jak teoreticky, tak prakticky během odborných praxí na pracovištích různých organizací a poskytovatelů sociálních služeb.

Způsob vzdělávání budoucích sociálních pracovníků má vliv jak na kvalitu výkonu sociální práce, tak na vývoj identity sociální práce jako oboru. Obsah vzdělávání je ovlivněn společností, subjekty jako například profesní organizace a také sociálními pracovníky v praxi. Vzdělávání v oboru sociální práce podléhá Minimálnímu standartu, který zavedla Asociace vzdělavatelů v SP. Ten dává jednotlivým školám prostor utvářet své vzdělávací programy svým specifickým způsobem. (Navrátilová In Matoušek, 2013, s. 509)

Navrátilová (2010) popisuje *tři způsoby vzdělávání* sociálních pracovníků. Prvním z nich je přístup ke vzdělávání „zaměřený na důkazy“. Toto pojetí pramení z potřeby vysoké efektivity práce s využitím co nejnižších nákladů, je zaměřené na využití vědeckých metod a zastává názor, že činnost sociálních pracovníků musí být možné podložit vědeckými důkazy. Sociální pracovníci by si měli být jistí v rozhodování o intervenci s klientem na základě vyhodnocení jeho životní situace správnými vědeckými postupy. Vzdělávání proto dává důraz na „informační zdatnost“, která je klíčem k efektivní pomoci klientům. (Navrátilová In Matoušek, 2013, s. 510)

Jako druhou možnost Navrátilová (2010) uvádí „reflexivní přístup“, který naopak upřednostňuje myšlenku vlastní interpretace na základě výběru z různorodých možností. Sociální pracovník má svobodnou volbu, nese tedy i riziko nesprávného výběru přístupu pro práci s klientem. Thompsonová a Thompson (2008) uvádí, že reflexivní přístup zahrnuje nejen teoretickou, ale i praktickou přípravu studentů, kteří jsou vedeni k schopnosti reflexivního myšlení pomocí osobního i skupinového reflektování zážitků z praxí pod odborným vedením. Studenti by měli trénovat jednotlivé dovednosti, ale také pochopit důležitost znalosti teorií a jejich propojení s praxí. (Navrátilová In Matoušek, 2013, s. 510)

„Kompetenční model“ se zaměřuje na pochopení vodítek, která budou moci studenti v praxi využít pro zjištění, jak řešit specifické problémy. Struktura vzdělávání má východisko ve vypracovaných návodech pro jednání v různých situacích. Za nejdůležitější je v tomto modelu považována praxe, jakožto způsob naučení se reakcí

v různých situacích. Teorie není důležitá, výkon sociální práce má podobu naučené dovednosti, která se utváří praxí, znalosti teorie se využívají pouze při reflektování užitých dovedností. (Navrátilová In Matoušek, 2013, s. 510-511)

Zkoumat identitu studentů, kteří se na výkon povolání teprve připravují je důležité. „V současné době jde o určující faktor sociálního statusu člověka. Dospělý člověk je posuzován podle profese, kterou vykonává, a mladý člověk podle profese, na níž se připravuje.“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 445)

Studium oboru sociální práce má svá úskalí, jelikož se jedná o obor, který se neustále vyvíjí. Sociální práce jako studijní obor nemůže být vyučována stále stejným způsobem, vzhledem k proměnlivému obsahu a nově se vyvíjejícím metodám (Šiklová In Matoušek, 2012, s. 153). Sociální pracovníci po dosažení požadovaného stupně vzdělání dále čelí častým změnám legislativy a novým problémům, na které musí reagovat. Proto dosažení příslušného vzdělání rozhodně neznamená, že si pracovníci dále nemusí své znalosti a dovednosti doplňovat. (Květenská, 2007, s. 28)

Propast mezi akademickým světem sociální práce a běžnou praxí vnímají také studenti sociální práce, kteří konstatují, že ***naučenou látku o metodách sociální práce v praxi nejsou schopni využít*** a spíše by ocenili praktické vzdělávání, učení se konkrétním dovednostem, které by v praxi využili lépe. Studium by tedy mělo nabízet odborné znalosti takové, které bude možné využívat v běžné praxi, protože jinak se ke skutečným klientům nikdy nedostanou a budou pouze předmětem odborných konferencí, časopisů, knih atd. (Kopřivová, 2009, s. 8). Na druhou stranu nelze klientům pomáhat pouze na základě vlastního uvážení, taková praxe by mohla více škodit než pomáhat. Je tedy důležité zaměřit se na obě dvě složky práce-teorii a praxi. (Navrátil, 2001, s. 25). Použití teorií sociální práce v praxi je bezesporu náročný úkol, nicméně by teorie a praxe měly jít ruku v ruce a vzájemně se doplňovat. (Navrátil, 2001, s. 28)

Toto propojení teorie s praxí však naráží na nepochopení, kdy jsou sociální pracovníci se snahou o aplikaci metod nařčeni ze zbytečné složitosti postupů, které neumožňují rychlé řešení situace klienta, tedy nejsou v praxi preferovány. (Lorenz, 2007, s. 63)

3 Prestiž sociální práce

Jakou má profese ve společnosti prestiž má zásadní vliv na vnímání jejích členů jako sebe sama, jejich sebevědomí atd. Proto se domnívám, že prestiž profese, na kterou se studenti připravují má velký vliv na jejich profesní identitu. V této podkapitole tedy popíšu, jak to s prestiží sociální práce je, a které faktory na tuto problematiku mají vliv, a jak se dotýkají identity profese sociální práce.

Janebová (2014, s. 6-7) píše, že sociální pracovníci žijí ve shodě, že sociální práce má ve společnosti *nízkou prestiž*. Tento fakt dále rozvádí dalším, na kterém se sociální pracovníci shodují, a to je velmi nízké finanční ohodnocení. Proč je prestiž profese důležitá? Sociální pracovníci mají snahu obhajovat zájmy klientů, což ale není dost dobře možné bez toho, aby o sociální práci ve společnosti existoval dostatek věrohodných informací, které by byly obecně známé.

Jednou z příčin nízké prestiže sociální práce ve společnosti je právě *neznalost této profese ostatními odborníky jako i zbytkem společnosti*. Pokud ostatní lidé neví, co od sociálního pracovníka očekávat, co umí, s čím může klientům pomoci, těžko si ho budou vážit jako odborníka. Lidé si cení pomoci odborníků, avšak musí jim být jasné, jaká profese jim může pomoci, jakými nástroji atd. Jedním z důvodů této situace je, že sociální pracovníci nejsou schopni (protože definovat sociální práci není jednoduchý úkol), nebo ochotni ostatním profesím vysvětlovat, co to sociální práce je a proč je důležitá. (Janebová, 2014, s. 6-7)

Důvody nízké prestiže dle Janebové (2014, s. 10) jsou „Roztříštěnost instituce sociální práce“, „Zkreslená či negativní prezentace skrze média“ a „Špatné zkušenosti klientů, kteří nemusejí rozumět, co a proč s nimi sociální pracovníci dělají“

3.1 Faktor roztržštěnosti sociální práce

Sociální pracovníci vykonávají svou profesi na mnoha velmi *rozdílných pracovištích*, poskytují *rozdílné sociální služby, různým cílovým skupinám* klientům s *různými problémy*. Z toho důvodu se identita sociální práce jeví jako velmi roztržštěná a nevybudovaná. Mohou tedy vůbec všichni sociální pracovníci mít společnou identitu?

Sociální práce v České republice čelí mnoha diskuzím o své roli ve společnosti a povaze. Předmětem sporu je její mezioborové vymezení, které není jednoznačně specifikované. Mnozí autoři zabývající se touto otázkou popisují odlišnosti a společné znaky sociální práce a dalších disciplín jako jsou například sociologie, psychologie,

pedagogika a mnoho dalších (Matoušek, 2001, Navrátil, 2001). Jiná skupina autorů však zastává jiný pohled na danou problematiku (Giddens, 1992, 1994, 2003, Beck, 2004, Ferguson, 2004). Tito autoři zkoumají společenské změny a poukazují na vyplývající nové společenské podmínky, které je potřeba pochopit a v nich vymezit roli sociální práce. (Navrátil In Smutek, 2005, s. 37)

Sociální pracovníci v problematice různorodosti sociální práce, stejně jako česká společnost, projevují ve svých názorech pozitiva i negativa. (Růžičková, Musil, 2009, s. 60)

Jako jedno z pozitiv různorodosti sociální práce můžeme označit pestrou nabídku typů služeb a cílových skupin, kterým jsou sociální pracovníci schopni pomáhat. Tento fakt svědčí nejen o flexibilitě reagování na různorodé sociální problémy, ale také dává sociálním pracovníkům možnost získávání zkušeností z různých úhlů pohledu, tudíž se mohou navzájem doplňovat a spolupracovat, což vede k efektivnějšímu řešení a pomoci klientům. Sociální pracovníci také nabývají možnosti libovolně měnit své uplatnění v rámci oboru napříč všemi službami. (Růžičková, Musil, 2009, s. 83-84)

Jako naopak negativní důsledek různorodosti sociální práce považujeme nepřehlednost, která může klienty zmást a ztížit jejich orientaci v celém systému sociálních služeb, stejně jako komunikaci, porozumění a spolupráci sociálních pracovníků z různých typů služeb. Rozdíly mezi výkonem sociální práce v různých zařízeních mohou vést k nepochopení a neschopnosti společného postupu, což negativně ovlivní zejména situaci klienta, který se může dočkat různých postupů a řešení od různých sociálních pracovníků na tu samou situaci, což samozřejmě ovlivní jeho důvěru a ochotu spolupracovat. Nesoulad můžeme pozorovat i mezi akademickým světem a praxí sociální práce. (Růžičková, Musil, 2009, s. 83-84)

Chtějí sociální pracovníci rozporuplnost, která provází jejich profesní pověst odstranit? Cestou je zformování jasné profesní identity, společných znaků a cílů, které by je spojily. (Růžičková, Musil, 2009 s. 80)

Jako řešení situace se jeví i možnost budování identity na základně konkrétní cílové skupiny, na kterou se sociální pracovníci zaměřují. V tomto případě by tedy identita sociálního pracovníka nebyla spjata s oborem jako takovým, ale pouze s jinými sociálními pracovníky, kteří pracují se stejnou cílovou skupinou. (Růžičková, Musil, 2009, s. 87-88)

Dalším faktorem, který přispívá k roztržitosti sociální práce je právní ukotvení výkonu profese sociálního pracovníka v Zákoně o sociálních službách. Ten říká, že

výkon profese sociálního pracovníka je podmíněn způsobilostí k právním úkonům, bezúhonností, zdravotní způsobilostí a odbornou způsobilostí, kterou lze nabyt dosaženým vzděláním, a to vyšším odborným nebo vysokoškolským v bakalářském, magisterském nebo doktorském programu, a to v oboru sociální práce, ale také **sociální pedagogika, speciální pedagogika, sociální patologie a právo** nebo osoba s jakýmkoliv vysokoškolským vzděláním absolvováním příslušného akreditovaného kurzu Ministerstva práce a sociálních věcí vykonávající povolání v oboru. (Zákon 108/2006 Sb. § 110)

3.2 Faktor prezentace sociální práce v médiích

Sociální práce ale není jen velké množství různorodých představ, ale také **myty a předsudky** šířené především médii. (Janebová, Musil, 2007 s. 60). Kromě představy sociální pracovnice jako neochotné úřednice nebo „zlé paní“, která bere rodičům děti existují také další, například obraz sociálního pracovníka jako toho, který všem vnucuje své přesvědčení i když nemá dostatečné znalosti a povědomí o dané problematice, míchá se do různých situací, rád poroučí a užívá si pocit moci. Tuto představu z velké míry utváří obraz sociálního pracovníka, který se objevuje v literatuře a filmech, kde bývá ve většině případů vykreslován negativně, zejména jako toužící po odebrání dítěte z rodiny (Guggenbuhl-Craig, 2007, s. 17-18), nebo v propojení s romskou menšinou. (Janečková, 2012 In Janebová, 2014, s.13), v tištěných médiích se setkáváme také s propojením sociální práce a skupin jako senioři a lidé se zdravotními handicap. (Weinlichová, 2009 In Janebová, 2014, s. 13)

Weinlichová (2009) zkoumala obraz sociálních pracovníků v tištěných médiích, kde zjistila, že tato média psala články o dění a náplni činnosti sociálních pracovníků v neziskových organizacích, ovšem jako sociální práci tyto aktivity nepojmenovávali, což čtenáři upřelo možnost poznání tohoto typu sociální práce. Dalším výstupem tohoto výzkumu bylo také zjištění, že pokud se v médiích objevilo **hodnocení činnosti** sociálního pracovníka, bylo ve většině případů negativní. (Weinlichová, 2009, In Janebová, 2014, s. 13)

Lidé, kteří neznají žádného sociálního pracovníka, nebo nemají informace o této profesi z jiného zdroje jsou odkázáni na poznání skrze média. Pokud získávají pouze **neúplné nebo negativní informace** o sociální práci a sociálních pracovnících nemohou mít reálnou představu, co tato profese vlastně znamená, což snižuje její prestiž ve

společnosti. (Janebová, 2014, s. 13) Tuto skutečnost by mohla pozitivně ovlivnit právě existence jasné a specifické identity sociální práce (Janebová, Musil, 2007, s. 60).

3.3 Faktor vnímání sociální práce ze strany klientů a veřejnosti

Úkolem sociálních pracovníků na některých pozicích je být spíše *kontrolním prvkem* v řešení životní situace klienta, a tak se stává, že je klienty vnímán negativně, i když je jeho intervence v souladu s legislativou. Tento typ jednání na klienta přirozeně působí nepřátelsky a tím negativně ovlivňuje jeho obraz o sociálních pracovnících. Dalším důvodem může být, že v některých situacích nemají sociální pracovníci k dispozici vhodné nástroje pomoci, a tak dojde k neúspěchu, což může klientovo vnímání sociálních pracovníků také negativně ovlivnit. (Janebová, 2014, s. 14)

Mezi veřejností se setkáváme i s názorem, že „sociální práce je pro společnost zbytečná, že se jedná o obor parazitující na společnosti, nebo dokonce obor vytvářející sociální problémy“. Sami klienti sociální práce, kolem kterých se vše točí mají ve společnosti velmi *nízký status* a jsou považováni za „parazity“ na sociálním systému státu, což se odráží i na vnímání sociálních pracovníků společností. To opět vede k otázce objasňování ze strany sociálních pracovníků, které by mohlo do situace vnést více informací a tím rozšířit povědomí společnosti o přínosech sociální práce.

Dalším aspektem ve vnímání ze strany veřejnosti je bezesporu *finanční ohodnocení* sociálních pracovníků, které je ve srovnání s jinými profesemi spíše nízké. (Keller, 2010, In Janebová, 2014, s. 14)

II. Empirická část

4 Kvalitativní výzkum

Tato práce má za cíl zjistit, které faktory ovlivňují/ konstruují identitu studentů sociální práce, kteří se teprve připravují na povolání sociálních pracovníků. Mojí snahou tedy bude přiblížení ke smýšlení právě studentů sociální práce a jednotlivých podnětů, které mohou mít pozitivní či negativní vliv na jejich přístup ke své budoucí profesní roli ve společnosti.

V teoretické části práce jsem shrnula poznatky různých autorů o tématech, která se k celé problematice vztahují. Věnovala jsem se vymezení pojmů identita, faktory ovlivňující identitu, profesní identita, sociální práce jako profese a identita sociálních pracovníků a profesní identita studentů sociální práce jako studijního oboru.

V empirické části se budu zabývat postoji a názory studentů oboru Charitativní a sociální práce studujících na CARITAS VOŠs Olomouc, čímž podhalím jejich proces formování profesní identity k oboru, který studují. Tito studenti společně studují stejný obor na stejné škole, nicméně absolvovali mnohdy rozdílné odborné praxe, k sociální práci je přivedla jiná motivace a svoji budoucnost směřují jinými směry.

Data pro moji práci jsem získala metodou focus group. Pro hlubší porozumění jsem data nasbírala dvakrát-poprvé na konci druhého ročníku a podruhé v polovině třetího ročníku studia. Pro tento postup jsem se rozhodla na základě důležité části studia, která mohla identitu studentů ovlivnit, tou je dlouhodobá odborná praxe, která proběhla právě na začátku třetího ročníku. Tato dvouměsíční zkušenost ze zařízení, které si každý student dle svého uvážení vybral je zároveň zakončením praktického vzdělávání studentů Charitativní a sociální práce na CARITAS VOŠs, tudíž poslední možností zkusit si výkon sociální práce „nanečisto“ před vstupem do zaměstnání, nebo navazujícím studiem na jiné škole.

4.1 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka: Které faktory ovlivňují/konstruují identitu studentů CARITAS VOŠs k oboru sociální práce?

Dílčí výzkumná otázka: Jak se identita studentů proměnila v čase mezi koncem druhého ročníku studia a polovinou třetího?

4.2 Cílová skupina

Cílovou skupinou mého výzkumu jsou studenti oboru Charitativní a sociální práce na Caritas VOŠs Olomouc, kteří jsou zároveň studenty Cyrilometodějské teologické fakulty Palackého univerzity. Vybrala jsem si zkoumat studenty ze stejné studijní skupiny ve dvou fázích jejich studia.

4.2.1 Výběr výzkumného vzorku

Velikost skupiny se podepíše zejména na objemu informací získaných od každého respondenta. Při vytvoření velké skupiny hrozí riziko, že se někteří respondenti vůbec nezapojí do vyvolané diskuze, naopak při malém počtu může výzkum ohrozit neschopnost vyvolat diskuzi, ze které vyvstane dostatek relevantních dat. Průběh mohou také narušit vztahy mezi účastníky, nebo jejich neochota sdílet své názory s danou skupinou. (Morgan, 2001, s. 58)

Pro svůj výzkum jsem zvolila počet respondentů deset, což se mi jevilo jako adekvátní velikost skupiny. Respondenty jsem oslovila jako celou studijní skupinu, která je tvořena 34 studenty a všichni zúčastnění se zapojili dobrovolně. Pro druhou fázi výzkumu jsem oslovila stejné respondenty, kteří participovali při první fázi, dva z nich se nemohli znovu účastnit z časových důvodů, a tak jejich místo přebrali jiní studenti té samé studijní skupiny.

4.3 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem zvolila fokusní skupinu (FG), kterou jsem zorganizovala dvakrát s přibližně stejnou skupinou respondentů s časovým odstupem osm měsíců. Fokusní skupiny se účastnilo v obou případech deset respondentů jako zástupců zkoumané skupiny. Tuto metodu jsem si vybrala pro její možnost diskuze mezi respondenty, čímž jsem chtěla docílit většího zamyšlení respondentů nad mými otázkami a tématy.

Fokusní skupina poskytuje možnost pozorování interakce mezi účastníky, kterou vyvolají probíraná témata. Tím se dá snadno rozlišit, jestli u respondentů převládá stejný, nebo jiný názor na danou věc. Moje fokusní skupiny trvaly více než hodinu a v této době jsem zaznamenávala odpovědi deseti respondentů. V případě, že bych použila metodu rozhovoru bych měla možnost získat více dat, protože jsem respondentům dala volnost v míře participace-pokud nechtěli, nemuseli se do diskuze nad položenou otázkou zapojit. Fokusní skupina však umožnila vyšší míru proniknutí

do myšlení a názorů zúčastněných, právě proto, že na dané otázky nebyli připraveni a diskuze jim mohla pomoci v přiklonění se k určitému postoji a více rozvinout argumenty pro jejich tvrzení. (Morgan, 2001, s. 24-25)

Výzkumník má na výběr, jakou měrou bude průběh diskuze kontrolovat. Při vyšší kontrole se pravděpodobně dozví víc o předmětu jeho zkoumání, naruší tím však přirozenost diskuze. (Morgan, 2001, s. 24)

Moje role moderátora byla usnadněna tím, že se s účastníky dobře známe, a tak bylo snadné docílit spolupráce. Probíhající diskuze jsem se snažila zastavovat pouze ve chvílích, kdy se již netýkaly položené otázky a směřovaly jiným směrem, který nebyl pro můj výzkum relevantní.

4.4 Metoda analýzy dat

Pro uchování obsahu fokusních skupin jsem použila nahrávání hlasového záznamu. Tuto nahrávku jsem poté doslovně přepisovala do psané formy, což bylo časově velmi náročné. Při přepisování dat je důležitá organizovanost a přehlednost dat, jelikož se jednalo o velmi rozsáhlý dokument. Po přepisu dat následuje „kódování“. (Disman, 2008, s. 314-316)

Využití metody fokusní skupiny mi umožnilo kódovat výzkumný vzorek jako skupinu, ne jako jednotlivce, i když jedinečnost každého z nich hraje velkou roli. (Morgan, 2001, s. 77)

Důležitým aspektem je také samotná délka diskuze u různých otázek, což značí zájem skupiny o dané téma, či jejich nezájem a nezajímavost konkrétní otázky. (Morgan, 2001, s. 79)

Oba dva záznamy jsem kódovala současně, a to použitím stejných kódů u odpovědí na danou otázku v obou fokusních skupinách. Tím jsem vytvořila skupiny výroků, které byly buď podobné, nebo vyjadřovaly souhlas jeden s druhým, či jiné, nebo protichůdné.

4.5 Etické problémy výzkumu

Jelikož jsem sama studentkou stejného oboru ve stejné studijní skupině jako respondenti mého výzkumu, vyvstává zde otázka ovlivnění analýzy sebraných dat mou osobou, jakožto zainteresovaným členem tohoto vzorku. Při sběru, stejně jako při analýze dat se budu snažit být co nejvíce objektivní a nevnášet do výzkumu své názory.

O této problematice se zmiňuje Disman (2008, s. 306-307), který popisuje vztah výzkumníka ke zkoumanému vzorku populace. Příklad mého výzkumu se dá popsat jako „Participant jako pozorovatel“, tedy situace, kdy sama prožívám život zkoumané skupiny a současně respondenti ví, jaký výzkum dělám. Výhodou této situace je vysoké porozumění aspektům ovlivňujícím skupinu, nevýhodou je problematika objektivního zpracování dat a pohledu na věc.

5 Výstupy výzkumu

Faktory ovlivňující identitu studentů klasifikují do tří rovin fungování dle Janebové (2014, s. 24), jelikož sloučení těchto tří rovin a jejich prolínání tvoří osobnost sociálního pracovníka.

5.1 Osobní rovina

Tato rovina obsahuje faktory, které se týkají jeho osoby a péče o ni, jelikož sociální pracovník ve výkonu svého povolání používá jako hlavní nástroj sám sebe. (Janebová, 2014, s.25)

5.1.1 Faktor sebepoznání

V této rovině byl zmíněn faktor sebepoznání v otázce o volbě studijního oboru sociální práce, kde se v obou fokusních skupinách objevila odpověď, že rozhodnutí studovat tento obor přišlo s možností poznat během studia sám sebe.

„Já jsem se nerozhodl stát sociálním pracovníkem, já jsem se rozhodl studovat Caritasku, jako školu sociální práce a o tom pracovníkovi jsem neuvažoval. V průběhu studia jsem začal uvažovat o tom, že bych vlastně to mohl dělat, takovouto práci, ale v prvé řadě mě šlo o sebepoznání.“

5.1.2 Faktor náboženské víry

Faktor náboženské víry měl u několika respondentů vliv již na rozhodnutí studovat sociální práci.

„Mě šlo o smysluplnost toho oboru, že mě to dává smysl života, někomu pomáhat. A tak to souvisí asi s mojí vírou.“

5.2 Profesionální rovina

V této rovině identifikují faktory související s profesními aspekty výkonu sociální práce.

5.2.1 Faktor komunikace

Respondenti vnímali faktor komunikace jako důležitý nástroj ve vztahu k porozumění situaci klientů. Zejména oceňovali schopnost aktivního naslouchání a jeho nacvičování v rámci studia.

„...že používám třeba to zrcadlení, ty techniky toho aktivního naslouchání, že se to tak jako zažije, když jsme to párkrát zkusili. ...“

5.2.2 Faktor emocí

Respondenti ještě nepracují jako sociální pracovníci, ale i přes to již někteří zažili emoce spojené s výkonem sociální práce na odborných praxích. Tyto pocity spojovali se zpětnou vazbou a hodnocením jejich výkonu jak jimi samými, tak i okolím.

„Pro mě je to můj pocit a ten souvisí s tím co pozoruju, jak vnímám to, co se děje při té práci a když pak z toho odejdu a mám třeba den čas a mohu se na to podívat znovu, tak když vnímám, že to bylo dobrý, tak to bylo dobrý a když vnímám, že tam bylo něco, co tam nechci dávat příště nebo to chci jinak, ta na to si budu dávat pozor.“

„Nebo možná tak celková pochvala, to je jedno od koho, že je ten člověk šikovnej, nebo že jsem šikovná. A samozřejmě když uvidím nějakou změnu, tak to má asi smysl. Nemusí to být úplně obrat o 360 stupňů, ale něco malýho.“

Studenti po absolvování odborných praxí pociťují odpovědnost povolání sociálního pracovníka jako osoby, která má možnost ovlivnit životy svých klientů. V první FG zmiňovali nedostatek zkušeností z důvodů krátké délky praxí, které jim nestačily na proniknutí do výkonu sociální práce.

„...podle mě je to znamená strašně velká odpovědnost, když vidíš třeba jak se chovají nebo jak strašně moc můžou ovlivnit životy dalších lidí, i když třeba to je strašně podceňovaný jako práce sociálního pracovníka, ale pak vidíš, jako kolik toho člověk může fakt udělat nebo změnit, jak v dobrým, tak ve špatným, tak je to strašně velká zodpovědnost pro ně.“

„Já si myslím, nebo aspoň já to tak vnímám, že mě strašně moc pomůže ta dvouměsíční praxe, že teďka třeba když jsi na týdenní nebo dvoutýdenní praxi, tak necítím, že bych třeba s těma klientama dokázala navázat takovej vztah, abych s ním byla spokojená, že s nima můžu pracovat, že se tam ta důvěra vytváří, ale většinou až na konci té praxe si říkám, jo teď jsem s nima v takovým vztahu, abych s nima fakt mohla něco udělat.“

Oproti tomu ve druhé FG respondenti sice konstatovali, že si nejsou ve všem jistí, ale již se považovali za schopné nastoupit do povolání sociálního pracovníka s tím, že většina z nich zmínila pocit jistoty, že již nemohou pokazit úplně vše nebo udělat nějakou fatální chybu.

„Jo, jo, já se cítím jako relativně kompetentní do praxe.“

„Přesně, že vím, že to nebude nějaká drastická chyba prostě. Tím prostě myslím, že jsem naučená tak, že to nemůžu pokazit celý.“

5.2.3 Faktor procesu vzdělávání

Jako nejsilnější faktor konstruování profesní identity studentů na CARITAS VOŠs se ukázalo působení vyučujících. Některé z nich považují studenti za svůj vzor a obdivují jejich znalosti a zkušenosti z minulých zaměstnání v sociálních službách. Nejvíce zmiňovanými byli vyučující odborných předmětů, kteří na studenty působí motivačně zejména svou vlastní motivovaností a nasazením pro vyučovanou látku. Dokonce se objevila myšlenka, že vyučující prostřednictvím výuky pomáhají budoucím klientům jejich studentů, což posiluje pocit zodpovědnosti studentů.

„...pro mě jsou třeba inspirací ti učitelé, co nás tady učí, protože jako jsou prostě bedny neskutečný, třeba mě se líbí, jak tomu rozumí třeba paní X nebo tak, protože to jsou prostě neskuteční lidi, kteří se neskutečně orientují, a ti lidi jsou pro mě vzorem, a tak bych to chtěla jednou umět.“

„...v tom, že ju obdivuju spíš ještě s tím učením, že neztrácí pořád tu víru v to, co předává. Když tam fakt před ní sedí taková banda jako jsme třeba my třeba a baví se, někdo se tam směje, tak že je pořád schopná, že tomu věří, já jí věřím, že ona tomu věří a že fakt ví.“

„To bylo zrovna u té kritické sociální práce, to bylo, jakože jsem opravdu měla sto chutí jít do těch ulic a změnit to. Fakt je to asi o tom učitelovi.“

„A tomu větší váhu to podle mě dává, když ten člověk nemluví jenom teoreticky o tom, co by jak by mělo být, ale prostě opravdu to mají vyzkoušený a vědí o čem mluví a není to, že by nám teda vykládali jako jenom teorii no.“

Teoretické a praktické schopnosti a dovednosti

V první FG, kdy studenty teprve čekala dvouměsíční praxe, se shodovali na důležitosti praktických dovedností a na povolání sociálního pracovníka se z tohoto důvodu necítily připraveny. Teoretické znalosti považovali za důležité, ale objevoval se motiv potřeby si je ověřit v praxi a naučit se, jak je využít.

„...V různých službách nebo různých těch přístupech jakoby mám nejasnosti, co tam mám dělat a čím jakoby pomůžu tomu člověku v tu chvíli.“

„...k čemu ti to je vědět, že někdo to teoreticky popsal tak, když to potom neuplatníš.“

V druhé FG, po absolvování dvouměsíční praxe se studenti cítili jistější v praktických dovednostech. Shodli se, že tříleté studium na CARITAS VOŠs jim nabídlo hodně možností nabýt jak teoretické, tak praktické znalosti, a i když si nejsou ve všem absolutně jistí, další rozšíření znalostí a schopností vidí přímo ve výkonu sociální práce, což zdůvodňovali i širokým spektrem služeb a cílových skupin klientů, které je těžké pojmout do detailů prakticky i teoreticky celé. Studenti nejvíce ocenili velké množství praxí, které absolvovali díky studiu na vyšší odborné škole.

„Ta praxe, to je dobře, spousta škol tady toto nemá ani za čtyři roky, je to tou voškou, na té vysoké tam fakt z těch oborů vylezou lidi, kteří nikdy s nikým nemluvili. - Smích-. A to je potom jinej level, přitom je to pořád stejně vzdělanej člověk. Řeknu to takto, když to tak vezmeš a co se týče toho, že vlastně toho, co tady dostáváme, tak si myslím, že je tolik vlastně cest kudy se vydat z této školy, že je nemožný fakt jako se vzdělat ve všech směrech a myslím si, že je trochu aji zbytečný, abysme to měli dělat, všichni určitě bysme zas nadávali, že jo. A zase myslím, že je docela fajn, že víme, kam se podívat, nebo víme kam sáhnout, po které knize třeba nebo takhle, nebo koho se zeptat, když už potom víš, co chceš dělat teda třeba, takže aspoň víš, kde to dohledat nebo tak.“

„Tak já si myslím, že ta škola nemůže tak dostatečně připravit na všechny prostě ty cílovky a že člověk, když pak pracuje v té cílovce, tak se vzdělává jako v těch technikách, nebo si udělá tu krizovou intervenci, protože to potřebuje. Ale těžko na úřadě si někdo bude dělat nějakou krizovou intervenci, když tam sedí jenom nad papírama.“

„Já si myslím, že nějaký základy všichni ze školy máme a že vlastně i díky těm praxím nám škola nabízí nějaký psychosociální výcvik, nebo psychologickou první pomoc a tak. Tak třeba vím, jak reagovat na ty situace krizové, ale stejně si pak člověk na to přijde sám v té praxi. Ta praxe ho nejlíp naučí. Nedá se na všechno úplně připravit.“

„...mě přijdou důležitý i ty teoretické věci, který probíráme, že bych to chtěl nějak spojit ideálně jako jít už pracovat, ale zároveň bych chtěl zkusit dálkově studovat s tím, že když to nedám, tak to jako nebude vadit, ale myslím si, že potom budu mít možná větší motivaci, když uvidím ty teoretické věci, že můžu použít v praxi.“

5.2.3.1 Využití teorií v praxi

Tak jako mezi sociálními pracovníky, i mezi studenty převládal odmítavý postoj k použití teorií sociální práce v praxi. Většina respondentů považovala teorie sociální práce za přínosné, ale jejich využití viděli spíše jako mix, který si vyberou dle vlastního posouzení, nebo který se jim utvoří na základě znalostí různých částí přístupů. Tuto schopnost považují za něco, co si v praxi zautomatizují na základě cílové skupiny a typu klientů, se kterými budou pracovat.

„...já si myslím, že určitým způsobem tam tu teorii nějak zakomponuješ, ale že bys prostě šla po tom, že děláš s klientem a vidíš, že pracuješ s ním v prostředí, tak začneš jako využívat, jakože přístup jako ekonomickou perspektivu a napasuješ to do toho, tak to prostě tak není.“

„Já si myslím, že pak používáš jakoby takový mix těch teorií, že to není vyloženě, že bys používala vyloženě nějaký přístup, ale že tak nějak pocitově, že se vyloženě nepůjdeš podívat do knížky, jak přesně teďka, protože s ním třeba využiješ ekonomickou perspektivu tak jako úplně ne dopodrobna, ale děláš to pocitově, ne úplně podle té teorie a jako nemyslím si určitě, že využiješ 100% v praxi. To si fakt nemyslím.“

„Ale že to možná člověku i více naskočí jakoby. Třeba mě se takto stalo při logoterapii, že mě naskočily ty otázky, když mě prostě říkal, že se chce zabít a tak, tak mě naskočilo tak brzo se zeptat, a tak třeba.“

Na druhou stranu se však objevily i pozitivní reakce na téma využití teorií v sociální práci. Někteří studenti na praxi prožili situace, které je přesvědčily o užitečnosti teorií sociální práce, zmiňovali aspekt většího porozumění situaci, schopnosti spolupráce s klientem při využití přístupů z teorií sociální práce ale také využití teorií jako potvrzení správnosti postupu práce s klientem.

„... a ty teorie už jsou napsané, jako někdo do předu to už sepsal a pro mě je to úplně mega užitečný jako to mít přečtený a uvědomit si to pak, jako, že tam pak můžou být i nové možnosti, jako že toto ještě můžu zkusit, toto můžu zkusit takto udělat a pak uvidím, jestli ta teorie je přínosná a většinou si myslím, že je přínosná.“

„Mě teorie třeba pomohly při práci s klientama, když jsem byla na praxi, a jako nechala jsem mluvit klienta o jeho příběhu, tak jsem tam rozpoznávala hodně věcí, kterou souvisely s tou naší teoretickou výbavou a už jsem mohla aspoň tušit, kam se to bude směřovat dál, když je to popsáno v té teorii a pak je tam nějaký ten vývin toho“

Dalším z aspektů využití teorií byla opět různorodost služeb a cílových skupin klientů sociální práce. Někteří respondenti konstatovali, že některé teorie se na některý typ klientů nehodí, a proto je důležité umět a rozšiřovat si znalosti těch teorií, které budou využitelné na konkrétním pracovišti.

„Já na to asi navážu, já si myslím, že když už pak pracuješ v nějaké organizaci, tak celkově ta teorie se ti zúží jenom na to, co tam využiješ a co potřebuješ, takže pak už ti pracovníci jsou zaběhlí a umí prostě jenom to co fakt jako aplikují no.“

5.3 Rovina spolupráce v rámci organizace a s jinými experty

Tato rovina obsahuje faktory související se vztahy k dalším osobám, se kterými sociální pracovník přichází do kontaktu.

5.3.1 Sociální práce a jiné profese

V kontextu sociálního pracovníka mezi jinými profesemi byli zmíněni pracovníci v sociálních službách a pečovatelé, kteří mají nižší vzdělání, ale na pracovištích významně prosazují své názory o správnosti a nesprávnosti pracovních postupů. Jako další profese byli zmíněny ty, které mohou dle zákona o sociálních službách vykonávat povolání sociálního pracovníka, ale jejich vystudovaný obor není sociální práce. Většina respondentů projevila nespokojenost s tímto stavem a nelíbilo se jim, že se jiné profese považují za sociální pracovníky, a to zejména z důvodu náplně studia, která je v oboru sociální práce komplexnější.

„Oni to mají úplně jinak zaměřený, prostě oni to fakt mají zaměřený fakt jenom na ty děcka a nemají vůbec prostě ten široký rámec ale úplně se za ty pracovníky, oni se tak cítí, oni si myslí, že můžou fakt jako pomáhat každému a přitom vůbec.“

5.3.2 Faktor vztahu s klienty

Charakteristika osoby, která je klientem sociální práce se stala předmětem diskuze mezi respondenty, jako první byl klient popisován jako osoba, která má problém. Dále se objevilo hledání pomoci, preventivní programy, to, že přijde do služby, že ví, co od sociálního pracovníka chce. Po zvážení všech situací, které z člověka dělají klienta sociální práce došla skupina k závěru, že klientem je člověk, který v sociální službě učiní závazek a tím začne spolupracovat se sociálním pracovníkem.

„Já bych to úplně zobecnila. Já bych na to odpověděla takovým způsobem, že potenciálním klientem pro sociálního pracovníka může být kdokoliv, ale klientem může být jen ten, kdo má nějaký ten závazek, kdo bude mít nějakou zakázku.“

V druhé FG se respondenti opět dotkli aspektu určitého problému, ale více popisovali klienta sociální práce na základě jeho chování, které by mělo být vstřícné k nabízené pomoci. *„...chce spolupracovat, je vstřícněj, určí si vlastní cíl.“*, dále se opět objevila klientova potřeba pomoci, která ale nebyla považována za klíčovou, protože jsou i klienti, kterým je pomoc nabídnuta i když o ni nepožádali, nebo je jim služba poskytována na preventivní úrovni ve chvíli, kdy ještě pomoc jako takovou nepotřebují.

„Mě napadlo prvně že je to člověk, který přijde s tím, že chce pomoci, ale teď si říkám, že to nemusí být, že si přijde, že může být někomu nabídnuta pomoc i když on úplně nechce, i tak to může být klient. Ale je tam to, že potřebuje pomoc.“

„Já to beru i tak, že jako klienti jsou tam aji lidi, kterým dáváš i nějakou preventivní službu a vlastně ti v té chvíli ani nepotřebují pomoc.“

5.3.2.1 Jedinečnost klienta, klient jako zdroj informací

Studenti sociální práce se shodují na důležitosti vnímat klienta jako celistvou bytost, což jak již bylo řečeno v kontextu sociální práce a jiných profesí právě sociální práci odděluje a činí ji výhodnější pro klienty.

„... jako holistickéj přístup a tak, tak jsem si říkal, ty jo to dává hlavu a patu, že nechci být jenom psycholog, ale chci tomu člověku pomáhat komplexně, nejen jakoby z části, ale nějak víc komplexně...“

Klient jako zdroj informací o jeho životní situaci byl studenty hodnocen jako nejdůležitější, i když se nespolehnají jen na jeho výklad, ale využívají i zdrojů jako jiných odborníků, teoretický popis například nemocí nebo okolí klienta. Důležitost využití více zdrojů informací zmínila většina respondentů, což odůvodňovali zkušenostmi, kdy klient neříkal pravdu, nebo nezmínil důležité aspekty jeho životní situace. Shodli se však na tom, že klientova verze příběhu bude pro jejich intervenci nejdůležitější.

„Já většinou pracuji s tou pravdou toho klienta. Takže i kdybych třeba měla víc střípků, který bych si mohla poskládat, tak chci z toho vytěžit co nejvíc, ale vždycky budu pracovat s tou pravdou toho klienta, kterou mě nabídl. A v tomto případě je

pro mě důležité hlavně respekt a nějaké bezpečné prostředí pro tu komunikaci, aby tam došlo k té otevřenosti. “

„Jako asi takhle, nemyslím, že klient musí mít vždycky pravdu, protože je strašně moc klientů, kteří si opravdu, a už jsem se s tím třeba na praxi setkala, kteří opravdu nalhali co mohli a jestli byla pravda to, jak říkali, že se jmenujou, tak je to moc. Ale zase je pravda, jak říkáš ty, že ten klient tam za tebou přišel a ty bys měla pracovat i když třeba lže, tak s tou jeho pravdou, nebo s tím co on přináší, protože on je tím klientem. Ne mu věřit, ale prostě pracovat s jeho pravdou. “

5.3.3 Faktor nastavení systému

Faktor střetu dvou pojetí se většinou projevil v souvislosti s motivací studovat sociální práci, která byla v absolutní většině humanistická a zkušeností z odborných praxí, kde studenti narazili na velké množství úkonů sociálního pracovníka spojených s administrativou. V otázce motivace k výběru povolání sociálního pracovníka nejvíce zaznívaly termíny jako „smysluplnost“ nebo „pomoc lidem“.

„Pro mě to znamenalo vždycky jako pomáhat lidem, ale po těch praxích to pro mě znamená jako hodně papírů. “

„...mě to přijde totiž v tom, že my tady studujeme na sociální pracovníky, kteří budou dělat prostě to papírování a klienta uvidí jednou za půl roku, možná jenom při přijímání“

5.3.4 Faktor zaběhnutých postupů

Tento faktor byl zmíněn v negativním světle, a to v souvislosti s rozporem mezi postupy, se kterými se studenti seznámili ve škole a realitou postupů pracovišť, na kterých vykonávali odbornou praxi. Mezi respondenty nedošlo ke shodě, někteří se přikláněli k názoru, že by se nefunkční pravidla neměla brát vážně, jiní dávali za pravdu pracovníkům, kteří tvrdí, že změna není možná.

„...jsou nastavený nějaký blbosti, nějaký pravidla nastavený a ty věci nějak fungují, a právě proto sociální pracovník myslím, že by se měl na takový věci vykašlat a že je to člověk, který vidí tu hodnotu pravou nějakou, nebo nějakou na které záleží a tím pádem je svobodnej od toho, od nějakých svazujících věcí, který nejsou zdravý“

„Já si myslím, že jako určitě to spolu souvisí, že to, co nám říkají ve škole, takovej ten ideální model, kterej by se měl dodržovat, ale v praxi moc nedodržíje...prostě v reálu ti pracovníci, i když třeba ví, jak by se to mělo dělat, a chtěli by to i tak dělat,

tak pracovní možnosti jim to nedovolují. Takže si myslím, že ta teorie je možná, ale prakticky na spoustě míst to nejde dodržet.“

5.3.5 Prestiž sociální práce

Faktor prestiže sociální práce se zdál v první FG jako velmi negativně ovlivňující vývoj profesní identity studentů sociální práce. Všichni respondenti se bez váhání shodli, že sociální práce ve společnosti prestiž nemá a cítili velkou propast mezi uznáváním jich, jako studentů sociální práce a studentů odlišných bakalářských programů.

Ve druhé FG studenti naznali, že sociální práce ve společnosti prestiž nemá, ale situaci již neviděli tolik negativně. V diskusi nad tímto tématem zavládl optimismus, který byl zapříčiněn vírou ve vzestupnou tendenci prestiže sociální práce.

„Jo, tak když se to šíří, pokud se o tom mluví, tak, já nevím, třeba že vznikají ty neziskovky, pořád je to tady na vzestupu, můžeme říct, že jo, že ta situace myslím si že ani nestagnuje, že to jde jako asi pomalu, ale jde to nahoru si myslím.“

„Tak je to relativně nověj, mladej obor, myslím si, že to není zas tak hrozný.“

5.3.5.1 Cíl sociální práce a roztržitost

V otázce cíle sociálních pracovníků se potvrdila rozmanitost profese, která komplikuje definovat obecný cíl sociální práce. V první FG respondenti diskutovali nad myšlenkou cíle jako změny životů lidí v jejich prospěch, spokojenost klientů, obecného blaha, začlenění do společnosti.

„Já si taky myslím, že pro rozvoj toho by bylo potřeba specifikovat, kde práci toho sociálního pracovníka vykonáváš, jestli v hospici nebo u dětí v dětské péči.“

„Já si myslím, že v každém zařízení se snaží jakoby o to blaho toho člověka, aby měl uspokojené potřeby a byl v pohodě, začlenil se do společnosti a aby všichni byli spokojeni, to je v každém.“

Objevil se však i názor, že cílem sociální práce je, aby nemusela existovat, s čímž ale většina respondentů nesouhlasila, a to z důvodu existence služeb jako domovy seniorů a hospice, které považují za služby, které by byly potřebné za každé situace.

V druhé FG již žádný z respondentů nezmínil rozdílnost služeb jako příčinu nejednotného cíle. Naopak se objevovaly termíny jako sociální fungování, naplňování potřeb atd. Všichni respondenti se shodli na názoru, že cílem sociální práce je, aby nemusela existovat.

„Mě napadlo, jak tady někdo říkal, že cílem sociálního pracovníka je, aby nebyl sociální pracovník, tak já bych si přál něco v tom stylu, aby ti lidi si byli schopni pomáhat navzájem, jako že ti lidi potřebují pomoc a budou potřebovat v nějaké míře pomoc, ale aby jim v nějaké míře pomáhali lidi z rodiny, přátelé, aby ta společnost si dokázala pomoci sama.“

5.3.5.2 Neznalost sociální práce veřejností

Reakce okolí na téma sociální práce respondenti zaznamenávají jak neutrální, negativní, tak i pozitivní, přičemž se shodovali na neznalosti profese sociální práce mezi osobami ve svém okolí, kde někteří vůbec neví, co si pod pojmem sociální práce představit, jiní mají představu pečovatelské práce, či vyplácení dávek na Úřadu práce.

„Já bych řekla, že tam není ani pozitivní ani negativní reakce, protože prostě ti lidi ani většinou ani neví, co si pod tím mají představit.“

„Tak já můžu říct ze své pozice, že když jim řeknu, co studuju, tak kývnou asi, a akorát k tomu musím vždycky přidat co to je. Jako nikdo neví, co to je, nikdo neví, co je sociální práce, takže to musím vysvětlit.“

„Ale tak setkala jsem se i s reakcí, že si myslí, že je to hodně jednoduchý, takže jakoby různé reakce, na druhou stranu jsou ale lidi, co mě řeknou ty jo, tak to je dobrý, to bych nezvládla nebo tak. Takže tak obojí.“

Jako způsob řešení viděla celá skupina šíření informací o sociální práci ve svém okolí, což většina z nich dělá, i když přiznávají, že ne vždy vyčerpávajícím způsobem.

„...pokud prostě řeknu studuju sociální práci a všichni si řeknou: haha, budeš sedět na sociálce a vyplácet dávky a já řeknu, ale sociální práce je i to že děláš to, to, tak na to řeknou: aha, tak to jsem nevěděl, to je super. Nebo to bych nedělal, to už na to ale mají úplně jiný názor.“

„Já to mám tak, že se mě hodně lidí ptá, co to je ale, já jim to vysvětluju takovým způsobem, s kým se zrovna bavím. Když se bavím třeba s kamarády, tak jim řeknu aji ty pozitiva, aji negativa, co to sebou nese a když se bavím s někým, koho potkám jenom párkrát za měsíc nebo takhle, tak podám krátkou odpověď.“

Rozšiřování informací o sociální práci viděli respondenti jako pozitivní nejen jako nástroj zvyšování prestiže profese, ale také jako přínos pro veřejnost, která by mohla lépe využívat sociálních služeb, kdyby o nich věděla více.

„Já si myslím, že by fakt strašně moc pomohlo rozšiřovat to ve svém okolí, prostě, potom hodně lidí, když se do té situace dostane, tak tu službu začne využívat, protože ji

potřebuje. Nebo třeba někdo z jeho okolí to potřebuje, tu službu, tak potom ti lidé mění názor postupně.“

5.3.5.3 Média

V první FG studenti zmiňovali televizní zpravodajství, ve kterém zaznamenali ve spojitosti se sociální prací veřejně nepopulární témata jako uprchlíci nebo lidé bez domova. Dále se shodli na neúplnosti a zkreslenosti informací, které média šíří.

„Já si třeba myslím, že Nova ani těch zpráv ze sociální oblasti moc nemá. Třeba bezdomovci, že se pohádali.“

„Strašně často jsou to zkreslený informace, že jako vidíš, že to píše někdo, kdo vůbec neví. Když to třeba čtu a potom to srovnám s tím, co jsme si říkali ve škole, tak úplně vidíš, jak ty lidi vzali takovou tu, jako že jo, tohle zaujme lidi, prostě budou nadávat, prostě takový to, aby tě zaujali, než aby ti fakt řekli, jak to je.“

Již jako studenti sociální práce se někteří respondenti setkali se zažitými předsudky o profesi sociální práce, které veřejnost zná z filmů a literatury.

„Já jsem byl před dvouma týdny u kámoše na narozeninové oslavě a jeden kluk mě říkal: Jo, sociální pracovník, to je taková ta ježibaba, co krade děti a dostává za to přídatky, nebo něco takovýho.“

Oproti tomu ve druhé FG respondenti zmiňovali jako zaznamenané zprávy spíše týkající se sociální politiky, změn zákonů, či částek vyplácených dávek. Objevil se i motiv prezentování nezdarů sociálních pracovníků, což působí negativně na vnímání veřejnosti.

„Já asi navážu, že já taky vlastně vždycky když vidím něco o sociální práci, tak jsou většinou zmedializovaný takový jako nezdary těch sociálních pracovníků, nebo to, co udělali špatně, v čem pochybili nebo tak, ale ještě jsem se nesečkala s tím, že by tam bylo něco jakoby zvednuto.“

Respondenti se shodli, že média mají na prestiž sociální práce velký vliv a zamýšleli se také nad možným důvodem tohoto počínání médií.

„Myslím, že ty média by to měli umět podpořit jako to s čím celkově sociální práce jako bojuje, s tím, že nikdo nemá pojem o tom, co to je a kde všude to je ale myslím si, že i ty média tomu moc nepřispívají, vyloženě té sociální práci.“

„Kdybys o tom mluvila a lidi by o tom trochu víc věděli, tak by politici to nemohli využívat jako populistický téma.“

Že má veřejnost na sociální práci spíše negativní pohled se projevilo již v mnoha předchozích tématech. V první FG tento fakt na některé studenty působil spíše negativně, i když několik respondentů projevilo i neutrální postoj k faktoru veřejného mínění o sociální práci.

„Já to mám třeba tak, že já jsem spokojená sama se sebou jako v tomhle ohledu, ale vím, že to ostatní vnímají jinak, ale nijak mě to jakoby nedemotivuje, to je jejich problém, že oni neví, že nemají dostatek informací třeba o tom, jak moc je to důležitý. Protože já sama se sebou, nebo s tím, co dělám a jaký to má cíl, jsem prostě spokojená.“

Ve druhé FG převládal spíše neutrální postoj, který se přeléval do aktivního pojetí, tedy že bychom s nízkou prestiží jako sociální pracovníci mohli bojovat, někteří respondenti také zmiňovali pozitivní názory na sociální práci, avšak pouze od osob z příbuzných oborů.

„Ale zase na druhou stranu za mě jakoby ta práce, nebo já nepotřebuju nějaký uznání a prestiž, protože mě to baví a ta práce jasně, protože je taková protisystémová jako, proto nedostane prestiž, protože se snažíme něco změnit.“

„Ještě tady k tomu úplně poslednímu jako že jestli je cílem sociální práce, aby nebyla, tak prostě se jako rozplynout jednou, tak ani nemůže být prestižní.“

„Co je zajímavý, já mám pocit, že při tom minulým sezení jsem odpovídal taky tak nějak podobně, jako že je to negativní a člověk moc neví ale poslední dobou, nebo jako od té doby jsem se setkal s hodně lidma, co měli pozitivní odezvu na to, a to byli hodně lidi, co pracují v podobných sférách a říkali, že je to super. To je všechno.“

5.3.5.4 Nízký status klientů

Nízké postavení klientů sociální práce ve společnosti respondenti vnímali jako jeden z faktorů, který zapříčiňuje nízkou prestiž celé profese.

„A pracujeme s těma lidma, kteří vlastně v úvozovkách zatěžují tu společnost a ti lidi, co jsou šťastní, tak to nechcous vidět. Oni jsou vlastně rádi, že tady jsme, ale nechcous o nás moc slyšet.“

„Mě přijde, že na tom dělá hodně i to, že hodně lidí má prostě předsudky a že nedokážou pochopit třeba proč je dobré pomáhat člověku bez domova nebo drogově závislým, protože jsou tam ještě předsudky, tím pádem tu prestiž snižujou.“

5.3.5.5 Finanční ohodnocení sociálních pracovníků

V první FG respondenti zmiňovali finanční stránku problematiky pouze v souvislosti s názory veřejnosti, tedy negativním hodnocením celé sociální práce na základě nízkého finančního ohodnocení.

„U mě to je reakce vždycky taková: jako taková blbost za tak málo peněz prostě. Je tam vždycky ta materiální stránka, vždycky peníze.“

„Já si myslím, že hodně lidí hodnotí tu práci i podle toho, jak je finančně ohodnocená, a protože sociální práce není dobře hodnocená, tak i to už snižuje tu prestiž jako že v očích jiných lidí.“

Ve druhé FG se v tématu financí objevovalo spíše zamyšlení nad akceptací nízkého finančního ohodnocení při výkonu povolání sociálních pracovníků vzhledem k životním nákladům v životě po studiu. Respondenti tento aspekt vnímali jako překážku ve výkonu tohoto povolání, které vykonávat chtějí.

„Já se chci věnovat jako pracovně, ale záleží na podmínkách hodně. Vzhledem k tomu, co chci dělat dál, prostě rodina a tak, prostě stavět dům tak, takže budu potřebovat i finanční jistotu nebo tak. Takže bude záležet i na tomhle.“

„Něco, co bych chtěla taky ráda dělat, ale bylo by to třeba líp finančně ohodnocený, tak bych si vybrala to.“

Dílčí cíl práce měl odhalit, zda se identita studentů v uvedeném čase proměnila. Vzhledem k provedené analýze obou fokusních skupin konstatují, že se ve většině případů neproměnila, i když v některých oblastech k určitým proměnám došlo. Jednalo se o oblast emocí spojených s výkonem povolání, kde se identita studentů stala po dvouměsíční praxi více sebevědomou, jelikož si studenti byli jistější v praktických postupech práce. Druhou oblastí s mírnou změnou postoje se stala oblast pojetí klienta sociální práce, ve které si byli studenti charakteristikou klienta jistější. Nejvýraznější změny se objevily v oblasti faktoru prestiže sociální práce, kterou studenti začali vnímat aktivněji, byli schopnější definovat obecný cíl sociální práce společný všem sociálním službám, začali pozorovat relevantnější informace v médiích a také změnili pohled na finanční stránku profese sociální práce, kterou začali vnímat více praktiky sami za sebe než jako faktor určující hodnocení sociální práce veřejností.

5.4 Diskuze

V osobní rovině Janebová (2014, s. 25) zmiňuje důležitost udržování dobrého psychického stavu sociálního pracovníka, které má vliv na profesionalitu a kvalitu

odvedené práce. Respondenti v mém výzkumu toto tvrzení rozšířili o další žádoucí důsledek takového počínání, čímž je zvyšování prestiže sociální práce ve společnosti. Faktory sebepoznání a náboženské víry se u studentů sociální práce projevíly při výběru tohoto studijního oboru, avšak nebyly zmíněny v souvislosti s výkonem sociální práce na odborných praxích. Domnívám se tedy, že faktory osobní roviny mají na identitu studentů sociální práce vliv ve fázi výběru sociální práce jako studijního oboru.

Z faktorů profesionální roviny měla na identitu studentů vliv komunikace, a to zejména s klienty, jelikož tuto schopnost považovali za velmi důležitou a užitečnou a její rozvoj během studia ovlivnil jak jejich profesní identitu pozitivně, jelikož komunikaci vnímají jako důležitý nástroj práce s klientem. Faktor emocí spojených s výkonem sociální práce na studenty působí, a to zejména v přijímání zpětné vazby od sociálních pracovníků na pracovišti, ale také od klientů. Stanford (In Janebová 2014, s. 39) zmiňoval negativní emoce jako faktory ovlivňující identitu (strach z neúspěchu, obvinění z pochybení). Respondenti v mém výzkumu tento faktor zmiňovali spíše jako pocit odpovědnosti, nicméně nepociťovali strach z chyb, již jako studenti pocíťovali sebevědomí, že velké chyby neudělají. Tento faktor na studenty působil spíše pozitivně, jelikož je přiměl uvědomit si zodpovědnost jejich budoucího povolání, ale nevydělil je. V oblasti vzdělávání z výpovědí respondentů vyplynulo, že se jim dostává vzdělání v duchu reflexivního přístupu, i když často vyzdvihovali důležitost praktických dovedností, což odpovídá spíše kompetenčnímu modelu (dle Navrátilová In Matoušek, 2013, s.510-511). Využití teorií sociální práce v praxi je problematické a existuje propast mezi akademickým světem a běžnou praxí na pracovištích (dle Kopřivové, 2009, s.8) S tímto tvrzením se ztotožňovali i respondenti mého výzkumu, kteří poukazovali na složitosti při snaze použít teorie v praxi. Na druhou stranu ale vnímali znalost teorií jako užitečnou, i když spíše jako mix. Jako faktor nejsilněji ovlivňující identitu studentů sociální práce k profesi v rámci procesu vzdělávání se projevíly osobnosti vyučujících.

Rovina spolupráce v rámci organizace a s jinými experty se projevíla jako nejsilněji působící na ovlivňování identity studentů sociální práce k jejich budoucí profesi. Na faktor zaběhnutých postupů měli respondenti spíše negativní pohled z důvodu rozdílnosti zásad a postupů, které se naučili ve škole a těch, které viděli na pracovištích během odborných praxí. Tento faktor na většinu studentů působil spíše negativně, jelikož v nich vyvolával pocit zbytečnosti učit se správné postupy, když se na pracovištích neprovozují a není snadné je změnit. Faktor vztahu sociální práce

a jiných profesí se prolínal více tématy, a působil na identitu studentů negativně ve smyslu pocitu nižšího statusu sociální práce, ale také pozitivně, protože v nich tato problematika probouzela pocit identifikace s profesí a odhodlání ji obhajovat.

Faktor střetu humanismu a nového manažerismu v praxi sociální práce se potvrdil jako negativně působící, jelikož většina studentů začala sociální práci studovat z důvodu humanistického přesvědčení, které se dostává do kontrastu s administrativním zatížením sociálních pracovníků, které studenti pozorovali na odborných praxích. V této oblasti konstatují, že můj výzkum potvrdil popis této problematiky, který uvedli Mlčák a Kubíková (2006, In Smutek a Kappl, s. 410)

Trojí pojetí klienta dle Insoo Kim Berg (In Janebová, 2014, s. 83-85) odpovědi respondentů do jisté míry potvrzovaly jako faktor, který konstruuje jejich profesní identitu. Většina respondentů po zkušenostech z praxí preferovala práci s klienty, kteří o svých problémech vědí a mají vůli je řešit. Faktor pojetí klienta jako jedinečné komplexní bytosti působil na respondenty jako posilovač přesvědčení, že sociální práce nabízí správný přístup k práci s klienty a tím jejich identifikaci s oborem. Faktor pojetí klienta jako zdroje informací respondenti vnímali jako platný a s tímto přístupem se ztotožňovali i přes to, že věděli, že klient pravdu vždy neříká.

Faktor prestiže sociální práce se jevil jako velmi silně ovlivňující proces konstruování identity studentů sociální práce a mezi koncem druhého ročníku studia a druhým semestrem třetího ročníku došlo k určité změně působení tohoto faktoru. V obou FG byly odpovědi respondentů souhlasné s tvrzením, že sociální práce ve společnosti prestiž nemá (dle Janebové, 2014, s. 6-10), ale důsledek působení tohoto faktoru se proměnil z negativního na optimistický. Co se týče prezentace sociální práce médií, vývoj mezi dvěma FG odhalil změnu soustředěnosti respondentů na více relevantní podněty prezentované médií a zamyšlení nad příčinami a důsledky různých forem prezentovaných informací. Nejasný společný cíl sociálních pracovníků se také změnil z faktoru, který způsoboval spíše zmatenost a složitost jeho uchopení na faktor podporující propojenost všech sociálních pracovníků k jedné profesní identitě. V oblasti neznalosti předmětu sociální práce veřejností se objevil stejný motiv, o kterém se zmiňuje Keller (In Janebová, 2014, s. 14), tedy, že by informace o sociální práci měli šířit primárně sami sociální pracovníci ve svém okolí. Obecně se veřejné mínění jako faktor působící na budování identity budoucích sociálních pracovníků v první fázi projevoval negativně, nicméně přešel do pozice neutrálního působení, a studenty začal spíše motivovat ke změně této situace. Na faktoru nízkého statusu klientů, který působí

negativně na prestiž sociální práce se respondenti opět shodovali s touto problematikou prezentovanou Janebovou (2014, s. 14). Faktor finančního ohodnocení sociálních pracovníků spojovali respondenti v první fázi s vnímáním sociální práce veřejností, avšak ve druhé fázi již byli tímto faktorem ovlivněni spíše negativně jako budoucí sociální pracovníci, kteří jsou také mladými lidmi toužícími po životních jistotách, zakládání rodiny atd.

Seznam literatury

- BERGER, P., LUCKMANN, T. (1999) Sociální konstrukce reality. Brno: Centrum pro výzkum demokracie a kultury. ISBN 80-85959-46-1
- CASTELLS, M. (2004) The Power of Identity. Malden: Blackwell Publishing. ISBN 1405107138
- DISMAN, M. (2008) Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum ISBN 978-80.246-1966-8
- GUGGENBÜHL-CRAIG, A. (2007). Nebezpečí moci v pomáhajících profesích. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-302-4
- HARTL, P., HARTLOVÁ H. (2010) Velký psychologický slovník, Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-686-5
- JANEBOVÁ, R. (2014) Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. Texty k sociální práci. Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce; sv. 12.
- JANEBOVÁ, R., MUSIL, L. (2007) Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníc. Sociální práce/Sociálna práca č. 1, s. 50-61, ISSN 1213-6204
- KAPPL, M. Postmodernismus v sociální práci. In SMUTEK, M. (2005) Možnosti sociální práce na počátku 21.století. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové ISBN 8086771105
- KOCIANOVÁ, R. (2010) Personální činnosti a metody personální práce. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2497-3
- KOPŘIVOVÁ, J. (2009) Česká sociální práce jako obor naprosto selhala. Sociální práce/Sociálna práca č. 3, s. 7-9 ISSN 1213-6204
- KVĚTENSKÁ, D. (2007) Úvod do sociální práce pro pomáhající profese. Hradec Králové: Gaudeamus ISBN: 978-80-7041-860-4
- LORENZ, W. (2007), Teorie a metody sociální práce v Evropě – profesní profil sociálních pracovníků. Sociální práce/Sociálna práca č.1 s. 62-71 ISSN 1213-6204
- MATOUŠEK, O. (2003) Slovník sociální práce. Praha: Portál ISBN 80-7178-549-0
- MATOUŠEK, O. (2013). Encyklopedie sociální práce, Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0366-7
- MLČÁK, Z., KUBICOVÁ, A. (2006). K pojetí klienta v sociální práci: manažerismus nebo humanistický přístup? In SMUTEK, M., KAPPL, M. (2006) Proměny klienta služeb sociální práce. Hradec Králové: Gaudeamus ISBN 8070417161

- MORGAN, L. (2001) Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu. Tišnov: Sdružení SCAN, Boskovice: Nakladatelství Albert - František Šalé, Brno: Psychologický ústav AV ČR, ISBN 8085834774
- NAKONEČNÝ, M. (2009) Psychologie osobnosti. Praha: Academia. ISBN: 978-80-200-1680-5
- NAVRÁTIL, P. (1998) Sociální práce jako sociální konstrukce, Sociologický časopis, č. 1, ISSN 0038-0288
- NAVRÁTIL, P. (2001), Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman ISBN: 80-903070-0-0
- NAVRÁTIL, P. (2005). Role sociální práce v pozdně moderní společnosti. In: Smutek, Možnosti sociální práce na počátku 21. století. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové ISBN 8086771105
- NAVRÁTIL, P. (2012) Prekérnost teorií v sociální práci v pozdně moderní době In TRUHLÁŘOVÁ, Z., LEVICKÁ, K. Od teorie k praxi, od praxe k teorii, Sborník z konference VIII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové: Gaudeamus ISBN 978-80-7435-138-9
- NAVRÁTIL, P. MUSIL, L. (2000). Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. Sociální studia 5, sborník prací FSS MU. Dostupné z: <http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080404095539.pdf>
- NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. a kol., (2003). Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál ISBN 8071785482
- RŮŽIČKOVÁ, D., MUSIL, L. (2009) Hledají sociální pracovníci kolektivní identitu? Sociální práce/Sociálna práca č. 3, s. 79-92, ISSN 1213-6204
- Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108> [cit. 20. 02. 2018].

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, které faktory ovlivňují/konstruuji identitu studentů CARITAS VOŠs k oboru sociální práce. Jako nejdůležitější faktory jsem na základě výzkumu identifikovala působení vyučujících, neznalost náplně oboru sociální práce veřejností a problematiku prestiže sociální práce vytvářenou několika aspekty. Dílčím cílem práce bylo zjistit, jak se identita studentů proměnila po dvouměsíční praxi absolvované v prvním semestru třetího ročníku. Odpověď na tuto otázku, kterou přinesl můj kvalitativní výzkum je fakt, že se ve většině oblastí neproměnila, na druhou stranu jsem u některých faktorů zaznamenala změnu ve způsobu, jakým ovlivňují studenty na konci druhého ročníku a poté po dvouměsíční praxi v polovině třetího ročníku. Jednalo se například o vnímání společného cíle sociální práce, charakteristiky klienta sociální práce či faktorů spojených s prestiží sociální práce. Dle mého mínění byly tyto změny spíše pozitivní.

Studenti vyzdvihovali důležitost praktického vzdělávání, přičemž byl jejich vztah k využití teorií sociální práce v praxi rozporuplný, avšak objevovaly se i pozitivní reakce. Dále se projevil propastný rozdíl mezi vyučovanou látkou a realitou na pracovištích, na což studenti reagovali buď smířlivě s touto situací, nebo odhodlaností ke změnám směrem ke správným postupům.

Dle mého názoru se identita studentů sociální práce formuje směrem k zaběhnutým kolejím dnešní praxe. Ve výzkumu jsem narazila na aspekty, které směřují k lepší budoucnosti identity profese sociální práce, ale nebylo jich mnoho a nepůsobily tak sebevědomě, jak by bylo potřeba pro dosažení změn v praxi sociální práce nástupem nových generací sociálních pracovníků. Domnívám se, že způsob vzdělávání na CARITAS VOŠs nese podíl na těchto pozitivních změnách, ale do budoucna by bylo potřeba tyto faktory působící na identitu budoucích sociálních pracovníků posilovat.